

S E C T I O I.

S Y S T E M A L U T H E R I.

§. I.

Lutheri initia.

Quo clarius *Lutheri* doctrinam exponamus, ad ejus initia redeundum est. — Exoptaverant diu ante *Lutherum* plures inter catholicos insignis pietatis viri reformationem ecclesiae in capite et membris, atque praecipue curiae romanae, commoti tanta abusu multitudine, qui ecclesiam devastabant; ferentes interim, quae emendare non poterant. Contra hosce abusus nimium veros, ut ait *Bossuet* a) vocem quoque extulerat *Lutherus* partim invidia, partim forte eo laudabili fine, ut e medio sublatis abusibus decor ecclesiae restitueretur.

Extiterat eo tempore tanta praecipue indulgentiarum multitudo, ut ipsa ecclesia eisdem modum ponere necessarium duxerit atque in iis concedendis moderationem juxta veterem et probatam in ecclesia consuetudinem adhiberi voluerit b). Earum virtutem monachi, quibus easdem in Germania depraedicandi provincia demandata fuerat, plus aequo extollebant. Contra hos tum viva voce, tum scriptis decertaverat *Lutherus*, praecipue notis illis thesibus *Wittenbergae*

a) *Histoire des variations des eglises protest. T. I. L. V. nro. I.* „qui n'etoient, que trop veritables.”

b) *Conc. Trid. Sess. XXI. de indulgentiis.*

gae publice defensis. Nondum in dogmate peccaverat, ut patet inde, quod nec ipsum Conc. Trid. easdem theses ceu haereticas damnaverit; verum partim disputationis aestu abreptus, partim vehementioribus adversariorum scriptis contra eum editis, qui non raro duriore modo eum perstrinxerunt, accensus, indulgentiis plus aequo derogans, ad alia quoque dogmata, de quibus aut negandis aut immutandis initio forte non cogitaverat, processit. Depraedicaverant monachi ad id non solum indulgentias, ut hac ratione poenae quaedam temporales remitterentur; sed ipsa quoque peccata iisdem extinguere, falso jactaverant, et ut animadvertit *Bossuet* c) in indulgentiis, peregrinationibus, elemosynis totum pietatis fundamentum reponebant. Pronus erat hic *Luthero* transitus ab indulgentiis ad justificationis doctrinam, qui hoc praecipue medio eas prorsus tollere cogitaverat, si negaret opera bona ad justificationem atque salutem aeternam consequendam esse necessaria.

§. II.

De justificationis notione.

A justificationis notione ejusque inter catholicos et protestantes diversitate diversa dependet circa justificationis

---

c) l. c. „quoique la saine doctrine subsiste toujours également dans l'église, elle n'y étoit pas également bien expliquée par tous les praeedicateurs. Plusieurs ne prêchoient que les indulgences, les pelerinages, l'aumone donnée aux religieux, et faisoient le fond de la piété de ces pratiques, qui n'étoient que les accessoires.”

fificationem doctrina. Aliam autem statuunt catho-
 lici, aliam protestantes; utraque S. S. effatis inniti-
 tur. Justificatur homo juxta *Lutheri* sententiam,
 dum poenis peccatorum absolvitur; sicut condemna-
 tur, si judex poenas in eum decernat. Hanc no-
 tionem ut admitteret commotus fuerat nonnullis S. S.
 effatis praecipue V. T. in quibus hoc sensu justifica-
 tio sumitur, modo sc. forensi, pro justificatione so-
 lum externa, pro immunitate tantum a poenis pecca-
 torum. Hae voces *justificare et condemnare*, dum
 S. S. de justificatione agit, sibi invicem opponuntur,
 quae cum significationem forensis habeant, omnem
 justificationis ordinem modo forensi explicandum cen-
 suit *Lutherus*. Praeterea in S. S. non raro justifica-
 tio sub forma judicii, quod Deus cum homine in-
 stituit, describitur, unde eo magis sententiam suam
 stabiliri putabat. In judiciis vero humanis, ad quo-
 rum anallogiam justificationem proponebat, dum is,
 qui accusatus fuit, justificatur, solum poenis pro de-
 licto statutis liber pronuntiatur; pari itaque modo
 dicendum duxit *Lutherus*, hominem justificari co-
 ram Deo, dum poenis pro peccatis promeritis ab-
 solvitur, eumque impunem Deus dimittit. Confir-
 mabat *Lutheri* sententiam vis vocabuli *condemnare*,
 quod cum in S. S. voci *justificare* opponatur, nec
 quid aliud quam poenae inflictionem includere possit;
 ad solam quoque poenarum remissionem vocabuli ju-
 stificare restrinxerat significationem. Itaque homo
 justus a Deo reputatur, non quasi nulla amplius pec-
 cati macula in eo resideat, sed solum peccata meritis
 Christi teguntur; unde respectu Dei quidem sunt quasi
 non essent, non vero respectu peccatoris dici potest,
 quod interne justus sit.

Ad has etymologicas rationes et illud accedebat, quod homo legem *perfecte* servare non possit, id quod *Lutherus* ad id necessarium crediderat, ut homo vere justus dici posset. — Remanet praeterea concupiscentia ex peccato protoparentum relicta, quam non *improprie*, ut docebant catholici, sed *proprie* peccatum esse assererat; quae cum minui quidem, non vero teste apostolo, omnis auferri possit, hominem vere justum dici posse et ex hoc fundamento negabat. — Blasphemum praeterea duxerat *Lutherus* asserere, eum a Deo haberi justum, quem graviter deliquisse certo cognoscit. — Non negabant catholici hanc poenarum peccati remissionem, solum addi volebant necessariam quoque esse ad justificationem cordis conversionem, ut qui antea vere peccator fuit, vere quoque et interne justus dici posset. Hujus inhaerentis, ut vocant, justitiae adversarium se semper ostendit *Lutherus* eamque tanquam humani fastus partum arguebat, quasi praesumerent exclusis meritis Christi se justos coram Deo constituere. In hanc non semel summopere invehitur; sicut altera ex parte justitiam Christi nobis imputatam summopere extollit. Hac imputatione meritorum Christi omnem absolvi docebat justificationem, et quam catholici requirebant cordis conversionem potius justificationis consecrarium esse voluit.

§. III.

Justificationis conditiones.

Christus vel simpliciter sua homini confert beneficia, vel, ne in vitis obtrudantur, ex parte nostri quaedam requiruntur conditiones, quibus praestis

tis beneficiorum Christi participes efficimur. Quae-
 nam vero haec conditio quam Deus ad justificationem
 a nobis exigit? inquit *Lutherus* fidem requiri, eam-
 que solam sufficere. Summam fidei virtutem tribue-
 bat tum in justificationis negotio, tum in sacramen-
 torum efficacia; ex sola fide omnis eorum virtus de-
 pendet atque pro diversitate fidei effectus quoque sa-
 cramentorum diversus est; sola fide, exclusis omni-
 bus operibus a Deo justificamur. Hoc pluribus in
 locis summo cum fervore inculcat. *In cap. II. ad
 Galat.* verba Christi Luc. XIV.: Sic ergo omnis ex
 vobis, qui non renunciat omnibus, quae possidet,
 non potest meus esse discipulus, hominibus applicat,
 qui operibus suis justificari se posse credent. „ Sic
 enim, inquit, conclusit (Christus) parabolam hanc:
 sic omnis, ex vobis, qui non renuntiaverit omnibus
 quae possidet, non potest meus esse discipulus; hoc
 est, non eris christianus nisi sola fide nitaris, justi-
 tiis tuis penitus rejectis.” Et *in cap. III. ad Galat.*
 ait: „ vides ergo, quid sit per fidem Christi justificari,
 nempe per legem cognita iniquitate et infirmitate tua
 desperare de te, de virtutibus tuis, de lege, de ope-
 ribus profus de omnibus et cum tremore ac fiducia
 inhumilitate implorare solius Christi dexteram, seu
 manum mediatoris, fortiter credens quod gratiam
 consequaris ” Praecipue autem invehebatur in dis-
 positiones aut praeparationes, quas catholici justifica-
 tionem praecedere debere docebant. In actis apud le-
 gatum Augustae vindelicorum, ubi variis S. S. locis
 demonstrare conatur sola fide justificationem nobis ob-
 tingere, de dispositionibus ait: „ Si autem dixeris,
 quid, si sim indignus et indispositus ad sacramen-
 tum? Respondeo per nullam dispositionem efficiaris
 dignus, per nulla opera aptus ad sacramentum, quia
 sola

sola fides verbi Christi justificat, vivificat, dignificat, praeparat, sine qua omnia alia vel sunt praesumptionis vel desperationis studia. — Pariter in conclusionibus suis d), ubi contra *Eccium* majore cum vehementia disputat, adducens textum *Pauli* ad Rom. X. inquit: „vide, ut hic soli fidei tribuat justitiam, adeo, ut solum cor nominet, caeteris membris, quae operantur tacitis, ore, inquit confessio fit ad salutem, sed ubi jam justificatus est per fidem.” Ordinem hic inverti arbitratur, si justificationem opera bona praecedant.” Dicam ergo, inquit l. c., ut nugas istas insulas sophistarum praeteream, nulla opera justificant, sed sola fides, justificatus autem facit opera; sic enim habet sensus sacrae scripturae, ut justificatio prior sit operibus et opera fiant a justificatis. Non enim ut errat *Aristoteles* iusta faciendo iusti efficiuntur, sed iusti facti operamur iusta; sicut non fit episcopus opera episcopi faciendo, sed episcopus factus facit opera episcopi; sic non opera fidei faciunt fidem, sed fides facit opera fidei; sic non opera gratiae faciunt gratiam, sed gratia facit opera gratiae. Inde est, quod *Deus* respicit primum ad *Abel*, in quo sibi placet, et sic tandem ad opera. Hoc est, quod vult apostolus, quod sola fide justificemur, non operibus, licet opera jam justificati non omittamus.” — Huic *Lutheri* doctrinae a catholicis *S. Jacobi* auctoritatem oppositam fuisse notissimum est, qui non solum opera a justificatione non excludit, sed eadem potius necessaria esse docet. Hanc difficultatem ut evitet, ait: „quod autem *Jacobi* epistola inducitur, fides sine operibus mortua est; primum stylus epistolae

---

d) *Conclus. VII.*

stolae illius longe est infra apostolicam majestatem, nec cum Paulino ullo modo comparandus." Reprehendit dein theologos, quod hanc unam auctoritatem mordicus teneant, nihil prorsus curantes, quod tota alia scriptura fidem sine operibus commendet. Demum in cap. II. ad *Galat.* inquit, „sola enim fides Christi necessaria est, caetera omnia liberrima, neque praecepta amplius neque prohibita.”

Fides vero in S. S. diversissima accipitur significatione: tum pro *fide objectiva*, pro ipsa scilicet fidei doctrina, quae creditur; hoc sensu disciplinam Christianam *Paulus* laudat ad Rom. I. 5. Tum pro *fide subjectiva*; atque haec consistit tum in *assensu* quocumque verbis alterius praestito, Joann. V. 46.; tum in *firma assensione*; in qua significatione opponitur incertae opinioni ac dubitationi, ex qua assensione animique persuasione oritur fiducia. Unde fides et fiducia non raro in S. S. promiscue sumuntur. Matth. IX, 29. XV. 28. Tum sumitur pro *fidelitate* in servandis promissis. Distinguunt ulterius protestantes fidem *historicam*, quae historiam Jesu Christi tenet ad Rom. X, 9. I. ad Corinth. XV. Joann. XX. *Dogmaticam*, quae sine dubitatione dogmata religionis pro veris habet, licet illa ratione assequi nequeat. Demum *fidem promissionum divinarum* in evangelio contentarum. Consistit haec fides in expectatione implendae promissionis divinae, atque in persuasionem, eam unice promitti ac tribui propter Christum. Haec fides vel *generalis* est, qua quis credit, omnibus fidelibus promissam esse salutem; vel *specialis*, qua sibi quisque has promissiones applicat atque sibi in specie promissa esse credit. In tanta significationum diversitate quaeritur, qua fide nos

nos justificari debere docuerit *Lutherus*. — Exigebat hanc fidem specialem in misericordiam Dei atque merita Christi, eamque justificantem appellant protestantes. Hac ratione corrigere volebat catholicorum, ut ipsi quidem videbatur, superbiam, quos solum exigere credebatur fidem historicam in Christum, fiduciam potius in operibus suis, quam in misericordia Dei meritisque Christi collocantes. Hanc fiduciam solam necessariam asserit in *cap. II. ad Galat.*

„ Igitur si te conscientia vexat et quaeris fieri justus, quid facies? an circumspicies quaenam opereris, aut quo eas? non, sed vide ut nomen domini vel audias vel recorderis, hoc est, quod Deus est justus, bonus, sanctus, et mox huic adhaere, firmiter credens, eum esse tibi talem, et simul tu jam talis es similis ejus; verum nomen domini nunquam clarius videbis, quam in Christo, ibi videbis quam bonus, sanus, justus, verax sit Deus, ut qui proprio filio non pepercit, hic te pertrahet ad se ipsum ” Atque dein subjungit, dum differentiam justitiae legis et evangelii ex textu *Pauli* deducit, qui priore reprobata posteriorem commendat.

„ Ita et tu facias charissime frater, audi primum, quod Jesus significet salutem et Christus unctionem misericordiae, et in auditam hanc misericordiam crede firmiter et justificaberis; hoc est, crede eum tibi fore salutem, et ita erit sine dubio.”

Hac sola fiducia, juxta *Lutherum*, ad justificationem opus est; hanc solam morientibus inculcandam censet e). „ Proin placet iste modus, quod morituris non nisi Christus inculcatur, et ad fidem ac spem hortantur. Hic saltem, quantumlibet totam

nostram

e) in *cap. V. ad Galat.*

nostram vitam illuserint mentium deceptores, ruit liberum arbitrium, ruunt bona opera, ruit legis justitia, reliqua sola fide et invocatione purissimae Dei misericordiae; ita ut mihi saepe fuerit opinio, in morte aut plures aut meliores esse christianos, quam in vita; nam quanto purior ab omnibus operibus fiducia et absolutior in solum Christum, tanto meliorem reddit Christianum." Familiaris erat *Luthero* distinctio inter observationem legis et promissiones evangelii. Ad has pertinet et justificationis beneficium, quae cum gratuita sint, nec, ut firmae sint, operum nostrorum conditionem requirant, sed sola nitantur misericordia Dei et meritis Christi; nil aliud requiri putabat, quam ut fide modo descripta accipiantur. — Nitebatur ulterius *Lutheri* doctrina male intellectis *Pauli* effatis in epist. ad *Rom.* et ad *Galat.* In illa apostolus judaeorum reprehendebat superbiam, qui cum iuxta legem jam antea vixerint, gentiles vero omni revelatione ac lege destituti fuerint, prerogativam sibi quandam arrogabant, quibus potiore jure praedicaretur evangelium. His ostendit *Paulus* operibus legis neminem justificari posse, unde judaeos aequae peccatores esse gratia evangelii indignos concludebat ac gentiles lege prorsus destituti. — In hac vero, cum *Galatae* jam conversi retinendam putarent legalium observationem, docebat apostolus, sublatam esse per Christum hanc necessitatem; sola potius fide, exclusis scilicet hisce legalibus, justificari peccatores; haec opera legalia adeo superflua esse et ad justificationem impertinentia, ut, si quis in his potius collocaret fiduciam, quam in Christo consideret, eum gratia justificationis certo frustrandum esse. — Dein dicimur in S. S. gratis justificari; pluribus in locis justificatio donum appellatur

latur et gratia, quae ob merita Christi nobis obvenit; si vero ex operibus, concludebat *Lutherus*, jam non gratia, si vero gratis justificemur, quid operibus nostris opus est? nonne meritorum Christi detrahimus dignitati, si opera nostra ad justificationem exigamus? — Confundebat *Lutherus*, quae magis discernere debuisset, illud scilicet, quod aliud sit requirere opera tanquam dispositiones, aliud exigere eadem, ut eorum meritis justificatio nobis obtingat, qua sententia omnes catholici abhorrebant. — Demum, inquit *Lutherus*, si operibus justificemur, quomodo tranquilli esse possemus, nescientes, an opera nostra digna sint justificatione, an poenitentia sufficiens, cum potius altera ex parte certum sit opere nostra admodum imperfecta esse atque sexcentis de causis haud mereri justificationem? „Conscientiae turbatio, inquit in *cap. I. ad Galat.*, non quietatur nisi per pacem Dei, non ergo per opera cujuscunque virtutis aut satisfactionis.” Quid vero periculosius, quam in hac dubitatione relinquere hominum mentes? Omne autem tollitur dubium, si non operibus nostris, sed superabundanti merito Christi beneficium hoc nitatur. — Hac doctrina cavere voluit *Lutherus* superstitionem et superbiam; ita tolli impiam et gentilem doctrinam, quando remissio peccatorum per satisfatiunculas, per contritiones coactas fieri docetur, hac fidei in Christum doctrina prorsus omissa.

§. IV.

Justificationis certitudo.

Cum fide hac justificante, simul etiam, juxta *Lutherum*, conjuncta est certitudo justificationis obtentae.

tentae. Justificari nos docebat tum, cum credimus certo nos esse justificados, non certitudine aliqua morali, sed absoluta certitudine fidei, cui falsum subesse non posset, ita, ut peccator eadem firmitate credere deberet se esse justificatum, qua credit Christum in hunc mundum venisse. Neminem quidem posse esse certum de remissione peccatorum suorum, quasi Deus immediate id revelasset; sed fidelem evidenter deducere ex revelatis sibi remissa esse peccata, ideoque hoc credere certitudine fidei. Promissiones enim evangelii et justificationis proponuntur universaliter, unde propositiones singulares facile deduci poterunt, eadem certitudine certae ac illae universalis. Et in *cap. I. ad Galat.* dum commendat amorem Christi erga homines, qui nos redemit proprio sanguine, qui pro peccatis nostris traditus est sponte se offerens, certitudinem justificationis obtentae his verbis inculcat: „Fabulae ergo sunt opinatorum scholasticorum hominem esse incertum an in statu salutis sit, nec ne; cave tu, ne aliquando sis incertus, sed certus, quod in te ipso perditus. Laborandum autem, ut certus et solidus sis in fide Christi pro peccatis tuis traditi; quomodo fieri potest, ut hanc fidem, si sit in te non sentias, cum *B. Augustinus* asserat, eam certissime videri ab eo, qui habet. Nunc vide, Paulus non ait pro *vestris*, sed pro *nostris*, certus enim erat.” — Hoc absurdum necessario ex *Lutheri* doctrina sequebatur. Supposito enim quod fide sola justificemur, de hac fide autem quilibet certus esse possit, pari ratione et de justificatione obtenta certus esse poterat, sublato tum ex parte Dei, qui certissime promissis suis stabit, tum ex parte nostri omni dubitationis fundamento. Opponebant catholici, non quidem de firmitate promissionum divinarum dubitan-

dum

dum esse, dicente ipso Christo: coelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Cum vero et ex parte nostri dispositiones quaedam ac conditiones requirantur, saltem hominem dubitare posse de justificatione, eo quod ignorat, num exacte omnia adimpleverit. Ad hanc enim certitudinem fidei obtinendam, cum nonnisi poenitentibus ac contritis obtingat justificatio, necessarium videbatur catholicis, ut de sinceritate quoque poenitentiae certi simus; haec vero certitudo, cum absoluta atque infallibilis esse nequeat, negabant merito catholici talem certitudinem circa justificationem obtineri posse. Admittebat nihilominus *Lutherus* certitudinem fidei de justificatione obtenta, licet pari ratione de poenitentia certi esse nequeamus. Haec certitudo ita necessaria erat, ut qui dubitaret an justificatus sit, hoc ipso hujus beneficii particeps esse nequeat.

§. V.

De operibus justificationem subsequens.

Contra opera a monachis praescripta initio decertaverat *Lutherus*, sed disputationis aestu abreptus incidit in scyllam, dum voluit evitare charybdim, et quae ante de praedictis solum operibus, de indulgentiis, peregrinationibus aliisque id genus docuerat, ad alia quoque bona opera extendit. Absurdiora sunt, quae initio de bonis operibus asseruit, quam ut referri mererentur, nisi ad cognoscendam *Lutheri* hac in re sententiam ipsius verba adducere necessum esset. Tanto cum fervore opera bona impugnabat, ut asserere haud dubitaret, ea non solum non prodesse hominibus ad salutem, sed adeo peccata esse et hominem

minem pejorem reddere. In *cap. II. ad Galat.* inquit: „caetera omnia opera (praeter fidem) etiam sacratissimae legis Dei adeo non praestare iustitiam, ut etiam peccata sint et hominem pejorem reddant coram Deo. Quin tanta esse peccata et a iustitia tam longe, ut opportuerit filium Dei mori quo iustitia nobis donaretur.” In *lib. de libert. christ.* ait: „bona opera non faciunt bonum virum, nec malum mala” et paulo post „ut infideli nullum bonum opus prodest ad salutem, sic e converso nullum malum opus facit malum et damnatum, sed sola incredulitas.” — Cum paululum a fervore rediisset hisce durioribus sententiis abstinuit quidem, pergebat tamen opera bona tanquam ad salutem nostram adia-phora contemnere.

Haec, quae modo attuli, *Lutheri* verba de operibus legis ceremonialis ab eo dicta fuisse videri posset; ast et de praeceptis decalogi se eadem sentire ipse fatetur in *cap. II ad Galat.* „Item et hoc observabis, quod opera legis generaliter dicit, non tantum ceremonialia, sed prorsus omnia, etiam decalogi,” addens rationem in idem cap. „Parum enim Christus contulisset, si solum peccata legis ceremonialis destruxisset. At quando etiam decalogi praecepta destruxit, a fortiori planum est et ceremonialia destructa esse et liberatas omnes leges.” Et pariter in idem cap. „Vides ergo, quam digne tractet scripturas apostolus, ita, ut impossibile sit eum intelligi ab iis, qui de lege ceremoniali tantum eum putant loqui. Nam eodem argumento concludit contra iustitiam decalogi; si operibus iustificari possimus, frustra est fides et benedictio *Abrahae* promissa in gentes diffundenda, cum

cum sine fide et benedictione illa sumus iusti." — Christus, sicut et apostoli, totus in eo erat, ut homines redderet virtutum cultores, non in hoc solum missionis suae summam reponens, ut doceret homines religionis veritates, sed ut mores juxta has conformaret summopere intendens. Contrarium docuit *Lutherus* et quod Christus tantopere inculcaverat bonorum operum studium, contrariis sententiis tanquam superfluum minuere conabatur, mox tamen, partim S. S. effatis cedens, partim eo commotus, quod urgerent eum catholici ob malas, quae inde fluebant sequelas, ipse saltem ita mitigavit sententiam, ut opera bona laude digna censeret, parique modo aedificae ejus mitius de operibus sentire incoeperunt. Hac *Lutheri* doctrinam plebem abusuram esse, atque inde orituram morum licentiam, facile erat divinare. Haec enim summe abhorrebat indulgentiis, peregrinationibus, cetera, quae ad nauseam usque multiplicatae fuerant; quid facilius, quam ut relictis hisce operibus haud necessariis ad salutem, in alterum extremum delapsa, necessaria quoque opera passim negligere inciperet? Recte observat *Bossuet f)* doctrinam de bonis operibus ita concidisse, ut *Lutheri* aedificae blasphemum esse duxerint docere necessitatem bonorum operum, alii asserere non erubuerint

---

f) l. c. t. i. L. V. nro. 12. „Après l'établissement de la justice imputée la doctrine des bonnes œuvres baissa tellement, que des principaux disciples de *Luther* dirent, que c'étoit un blasphème d'enseigner, qu'elles fussent nécessaires: d'autres passerent jusqu'à dire, qu'elles étoient contraires au salut, tous deciderent d'un commun accord, qu'elles n'y étoient pas nécessaires."

buerint ea salutem esse contraria; omnes vero eadem necessaria esse negaverint. Haec cum de necessitate bonorum operum docuerit, pronum est colligere, quod et eorum meritum tum respectu justificationis, tum relate ad vitam aeternam negaverit.

S E C T I O   I I .

DOCTRINA CONFSSIONUM FIDEI
ET THEOLOGORUM LUTHERUM
SUBSEQUENTIUM.

§. I.

Confessio augustana.

Lutheri doctrinam primo referri oportuit, ut appareat, quantum confessiones fidei protestantium eandem deserant. Eam sequitur *confessio aug.* in comitiis Augustae Vindelicorum habitis imperatori exhibita 1530. auctorem habuit maxima ex parte *Melanchtonem* moderatioris ingenii virum. Multis in locis emendat duriores *Lutheri* expressiones, atque in quibusdam sententias ejusdem deserit.

Animadvertit *Bossuet* a) plurimos articulos in *conf. aug.* decisos esse ex mente catholicorum si fidem specia-

---

a) T. I. III. nro. 38. p. 153. „On sera étonné de voir tant d'articles de consequence décidés selon nos idées dans la confession d'augshourg, et enfin quand je considere ce qu'elle a trouvé de particulier, je ne vois, que cette foy speciale — et la certitude infailible de la remission des peches, qu'on lui veut faire produire dans les consciences.”